

Μακεδονικά

Τόμ. 4, Αρ. 1 (1960)

Πολύγυρος

Α. Γ. Τσοπανάκης

doi: [10.12681/makedonika.670](https://doi.org/10.12681/makedonika.670)

Copyright © 2015, Α. Γ. Τσοπανάκης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Τσοπανάκης Α. Γ. (1960). Πολύγυρος. *Μακεδονικά*, 4(1), 374–382. <https://doi.org/10.12681/makedonika.670>

Π Ο Λ Υ Γ Γ Ρ Ο Σ

Στὸ ὑπ' ἀρ. 4 Παράρτημα τῶν «Ἑλληνικῶν» (προσφορὰ εἰς Στίλ-
 πωνα Κυριακίδην, Θεσσαλονίκη 1953), σ. 685 - 91, εἴχαμε δημοσιεύσει μιὰ
 μικρὴ μελέτη μετ' τὸν τίτλο «Πολύγυρος». Παραμερίζοντας διάφορες λαϊκῆς,
 λόγιες ἢ μισολόγιες παραγωγές (*πολὸν ἱερός, πολὸν γερὸς, πολλοὶ γῦροι*), προ-
 σπαθίσαμε νὰ φτάσουμε σὲ μιὰ ἐπιστημονικὴ καὶ σωστὴ, καὶ καταλήξαμε
 στὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ τοπωνύμιον εἶναι *κ υ ρ ι ω ν υ μ ι κ ὸ*, ἀπὸ ἕναν ἀρ-
 χαῖο Π ο λ ῦ ρ ο υ ν (Θρασυλάου), γνωστὸν ἀπὸ μιὰ ἐπιγραφή τοῦ 2. ἡ 1.
 π.Χ. αἰ., ποῦ βρέθηκε στὴν περιοχὴ καὶ δημοσιεύθηκε ἀπὸ τὸν Robinson.¹
 Οἱ φωνητικῆς μεταβολές *Πολύαρος* > **Πολύερος* > *Πολύγερος* > *Πολύγιος*
 εἶναι κανονικῆς καὶ σύμφωνες μετ' τὴν φωνητικὴ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας. Ἡ
 πρώτη, γιὰ τὴν ὥρα, μνεῖα τοῦ τοπωνυμίου εἶναι ἀπὸ τὰ 1079 (χρυσό-
 βουλλο τοῦ αὐτοκράτορα Μιχαὴλ τοῦ Βοτανειάτη, δημοσιευμένο ἀπὸ τὸν
 καθ. Dölger,² ὅπου τὸ τοπωνύμιον ἀναφέρεται σὲ γενικὴ «τοῦ Πολυγύρου»
 καὶ χαρακτηρίζεται ὡς *προάστειο* [=μετόχι] τῆς «Θεοτόκου τῶν Χιουνίων»).

Στὸν τόμο 1955 τῶν Beiträge zur Namensforschung (Heidelberg,
 Carl Winter), σ. 275 - 286 (τὸ ἀνάτυπο ποῦ ἔχω ὑπόψη μου δὲν ἔχει αἰ-
 ξοντα ἀριθμὸ τοῦ τόμου) ὁ κ. Γεωργακάς, καθηγητῆς σὲ ἀμερικανικὸ πα-
 νεπιστήμιον, δημοσίευσεν μιὰ μελέτη μετ' τὸν ἴδιον τίτλον καὶ μετ' τὸ ἴδιον πε-
 ριεχόμενον, ἀλλὰ μετ' πλεονέκτημα σκοπὸν γιὰτὶ, ὅπως λέει στὶς πρώτες κί-
 λας γραμμῆς, σκοπὸς τῆς μελέτης του εἶναι «νὰ δείξῃ τὸ πρόβλημα τῆς με-
 θόδου στὴν τοπωνυμικὴ ἔρευνα» (σ. 275). Μεγάλος λόγος! Σημειώνω ὡστό-
 σο αὐτὸ τὸ στοιχεῖον, γιὰτὶ ἀκόμα μιὰ φορὰ, στὴν πρώτη του ἐπιστημονικὴ
 ἐπαφῇ μαζί μου ἔκαμε τὸ ἴδιον: Δημοσίευσεν στὴ Byzantinische Zeitschrift
 1951 ἕνα πολυσέλιδον ἄρθρον μετ' τὸν τίτλον «Διαλεκτικὰ Ρόδου», ποῦ κι αὐ-
 τὸ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ μιὰ ξαναπαρουσίαση δικῶν μου ἀπόψεων (δη-
 μοσιευμένων στὴ διδακτορικὴ διατριβή μου Essai sur la Phonétique des
 parlers de Rhodes. Texte und Forschungen zur byzantinisch-neu-
 griechischen Literatur Bd 40, Athen 1940) ὡς δικῶν του (ἀπάντηση δη-
 μοσιεύεται στὸν 2. τόμον τοῦ Δωδεκανησιακοῦ Ἀρχείου, Ἀθήναι 1957, σ.
 72-101). Καὶ εἶναι πολὺν δυσάρεστον νὰ διαπιστώσῃ κανεὶς ὀρισμένα συμπτώ-

¹ D. M. R o b i n s o n, Inscriptions from Macedonia, TAPhA 1938 σ. 69
 ἀρ. 25.

² Fr. D ö l g e r, Aus den Schatzkammern des Heiligen Berges, Mün-
 chen 1948, σ. 19, ἀρ. 35, στ. 70 - 71.

ματα πού δὲν συνιστοῦν ἕναν ἐπιστήμονα, τόσο ἐργατικό καὶ ἐπιμελή, ὅπως εἶναι ἀναμφισβήτητα ὁ κ. Γ. Γιατὶ καὶ στὶς δυὸ περιπτώσεις τὸ βασικὸ πρόβλημα εἶναι τὸ δεοντολογικόν, ὅχι τὸ ἐπιστημονικόν· ἡ ἐπιστήμη προκόβει φυσικὰ ἀπὸ τὶς κοινὲς προσπάθειες, ὁ τρόπος ὁμοῦς μὲ τὸν ὁποῖον γίνεται ἡ νέα προσφορὰ στὴν ἔρευνα δὲν πρέπει νὰ ἀπομακρύνεται ἀπὸ ὀρισμένους ἀρχές. Δὲν πρόκειται π.χ. νὰ συζητήσουμε τὸ ὅτι ὁ κ. Γ. θὰ μπορούσε νὰ πραγματοποιῆσῃ τὴν μεθόδον τὴν ἐπίδειξιν ἐπάνω σὲ κανένα ἄλλο τοπωνύμιον, γιὰ τὸ ὁποῖον δὲν ὑπῆρχε προεργασία οὔτε συλλογὴ τοῦ ὕλικου ἀπὸ ἄλλων· συζητοῦμε ὁμοῦς τὸ γεγονός, ὅτι ὁ κ. Γ. δὲν εἶπε καθ' ἑαυτὸν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ὅτι σκοπὸς τῆς μελέτης του εἶναι νὰ διορθωθῇ τὴν παραγωγή μας, ἐπειδὴ πιστεύει πὼς ἡ ἀπόπειρά μας δὲν πέτυχε, τὸ τοπωνύμιον ὁμοῦς εἶναι κατάλληλον, γιὰ νὰ φανῇ πῶς πρέπει νὰ γίνεται ἡ τοπωνυμικὴ ἔρευνα. Φυσικὰ ἦταν ἀκόμα ὑποχρεωμένος νὰ πῇ ὅτι χρησιμοποιεῖ ὁ λόγος τὸ δικό μας ὕλικόν καὶ μερικὰς δικὰς του, λεξιλογικὰς κυρίως, πληροφορίες. Στὴ θέσιν του θὰ τὰ κάναμε αὐτὰ καὶ θὰ εἴχαμε τὸ δικαίωμα νὰ νομίζουμε πὼς αὐτὸ θὰ ἦταν καὶ σωστὸ καὶ δίκαιον.

Ὁ κ. Γ. ξαναπροσφέρει λοιπὸν τὰ ἴδια πράγματα προσθέτοντας ἀκόμα μερικὰς δικὰς του παραγωγάς, πὺ ἀφελεῖς ἀκόμα καὶ ἀπ' αὐτὰς πού παραμερίσαμε, καὶ βάζει κάπου στὴ σειρά καὶ τὴ δική μας. Θὰ περιόμενε κανεὶς πὼς ὁ κ. Γ. θὰ διάλεγε καὶ θὰ προτιμοῦσε τὴ σωστότερην, δηλ. τὴν πιθανότερην· κάθε ἄλλο. Τρεῖς ἢ τέσσερις ἀπὸ τὶς 7 ἢ 8 βάζουν σὲ δοκιμασίαν τὴν ἐπιστημονικὴν εὐσυνειδησίαν τοῦ κ. Γ. καὶ τὸν κάμνουν ν' ἀμφιταλαντεύεται ποῖαν νὰ προτιμῆσῃ (ἀνάμεσα σ' αὐτὰς εἶναι καὶ ἡ δική μας, πού ὡστόσο θὰ ἔπρεπε νὰ εἶχε παραμερισθῇ), γιὰ νὰ καταλήξῃ στὴν ἐξῆς βαρυσήμαντην βεβαίωσιν: «τὸ μόνον βέβαιον πρᾶγμα εἶναι ὅτι ἡ λ. εἶναι ἐλληνικὴ» (σ. 286). Μήπως ὁμοῦς εἶχε πῇ ποτὲ κανεὶς τὸ ἀντίθετον; Κανένας. Τί ν᾿ γινε στὸ μεταξὺ ἢ μέθοδος καὶ ποῖα τὰ ἀποτελέσματά της;

* Ἄς ἐξετάσουμε ὁμοῦς μὲ προσοχὴ τὶς ἀπόψεις του.

* *

Σύμφωνα μὲ μιὰ προφορικὴ παράδοσιν, πού τοῦ ἀνακοίνωσαν μὲ ἐπιστολή, ὁ Πολύγυρος βρισκόταν παλιότερα λίγο νοτιότερα ἀπὸ τὸν σημερινόν, στὴ θέσιν πού λέγεται *Σελιὸ* (σ. 278) καὶ ὅτι ἐκεῖ στὸ Σελιόν, δὲν ἀναφέρεται κανένα τοπωνύμιον *Παλαιοπολύγυρος*, ὅπως θὰ μπορούσε νὰ περιμένη κανεὶς. Ἡ παράδοσις αὐτὴ, ἔτσι ὅπως παρουσιάζεται, μπορεῖ νὰ σημαίνει κατὰ τὴ γνώμην μας δύο πράγματα: 1) ἢ ὅτι ἡ σημερινὴ κώμη Πολύγυρος (ἂν ἦταν πρωτύτερα κατοικημένη) ἀπὸ ὁρῶσεν καὶ τοὺς κατοίκους τοῦ Σελιοῦ καὶ διατήρησα τὴν ὀνομασίαν 2) ἢ ὅτι οἱ κάτοικοι τοῦ Σελιοῦ, ὅταν (καὶ ἂν) μετακινήθησαν ἀπὸ τὸ χωριὸν τους, ἐγκαταστάθησαν σὲ μιὰ (ἀκατοίκητη;) θέσιν πού λεγόταν *Πολύγυρος* καὶ δὲν θέλησαν ἢ δὲν μπόρεσαν

νά τῆς ἀλλάξουν τὸ ὄνομα. Καὶ ὅμως ὁ κ. Γ. συμπεραίνει, χωρὶς καμιά ἀπολύτως δικαιολογία, πὼς εἶναι «ἀπλή speculation νὰ ὑποστηρίξη κανεὶς ὅτι τὸ βυζαντινὸ ὄνομα Πολύγυρος μποροῦσε νὰ ὑπάρχη (may have existed) γιὰ τὸν σημερινὸ Πολύγυρο»! (278).

Ἄπο ποῦ βγαίνει αὐτὴ ἡ βεβαίωση; Μυστήριον! Γιατί, ἐνῶ γιὰ τὸ Σελιὸ ὑπάρχει ἤδη ἓνα τοπωνύμιον, τὸ Σελιό, ποῦ τὸ πιδ πιθανὸν εἶναι ὅτι θὰ κάλυπτε καὶ τὸ ὄνομα τοῦ χωριοῦ ποῦ θὰ βρισκόταν ἐνδεχομένως ἐκεῖ — ὁ πληροφοριοδότης τοῦ κ. Γ. ὑποθέτει πὼς στὰ παλιὰ χρόνια στὴ θέση τοῦ Σελιοῦ βρισκόταν ἡ Ἄπολλωνία τῆς Χαλκιδικῆς, πράγμα ποῦ προσθῆται μιὰ ἀκόμα μετονομασία: α) Ἄπολλωνία, β) Πολύγυρος, γ) Σελιό—, ἀντίθετα γιὰ τὸν σημερινὸ Πολύγυρο δὲν ἔχει νὰ ὑποδείξη κανένα ἄλλο ὄνομα πρὶν ἀπὸ τὸ Πολύγυρος. Καὶ ὅμως, ἂν ὁ Πολύγυρος ἦταν ἀνώνυμος πρωτύτερα καὶ δημιουργήθηκε ξαφνικὰ μὲ τὴν ἐγκατάσταση κι' ἐξ αἰτίας τῆς ἐγκατάστασης τῶν Σελιωτῶν, τὸ ἐλάχιστον ποῦ θὰ μπορούσαμε νὰ περιμένουμε, θὰ ἦταν νὰ ὀνομάσουν οἱ Σελιωτῆς τὴ νέα τους πατρίδα *Νέον Σελιό* (ἂν εἶχαν ἐγκαταλείψει χωριὸ ὀνομασμένο *Σελιό*) ἢ *Νέον Πολύγυρο* (ἂν εἶχαν φύγει ἀπὸ χωριὸ Πολύγυρος). Στὴν τελευταία μάλιστα περίπτωσι δὲν θὰ ἦταν ἀνάγκη νὰ μετονομασθῇ ἡ παλιὰ θέση σὲ Σελιό, ὅπως πρέπει νὰ δεχθῇ ὁ κ. Γ., ἀλλὰ νὰ διατηρήσῃ τὴν ἀνάμνηση τῆς περιπέτειας μὲ τὸ ὄνομα *Παλαιοπολύγυρος*, ποῦ δὲν ὑπάρχει, ὅπως ἀναγνωρίζει ὁ ἴδιος (βλ. παραπ.). Ἄν μάλιστα διαπιστωθῇ ὅτι παράλληλα πρὸς τὸ σημερινὸ τοπωνύμιον *Σελιό* ὑπάρχει γιὰ τὴν ἴδια περιοχὴ ἡ ὀνομασία *Παλιοσέλιο*, τότε προσθῆται ἓνα ἀκόμα ἐπιχείρημα, ὅτι αὐτοὶ ποῦ πῆγαν στὸν Πολύγυρο, δὲν ἔφυγαν ἀπὸ κάποιον *Πολύγυρο*, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ χωριὸ *Σελιό*, ἐνῶ ὁ Πολύγυρος καὶ τότε καὶ παλαιότερα διατηροῦσε τὸ ἴδιο ὄνομα καὶ δὲν μετακινήθηκε καθόλου.

Ὁ κ. Γ. ὅμως προσπαθεῖ νὰ βρῇ ἐπιχειρήματα γιὰ τὴν ταύτιση *Σελιό*—*Πολύγυρος* καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι ἡ παλιὰ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Χαλαμάπους, ποῦ βρισκόταν στὸν σημερινὸ Πολύγυρο καὶ κήκε στὰ 1821, ξαναχτίστηκε στ' ὄνομα τοῦ Ἁγίου Νικολάου, «ποῦ ἦταν *προφανῶς*¹ ὁ προστάτης Ἅγιος τῆς παλιᾶς πόλης» (σ. 278). Ὁμοῦς κι' ἐδῶ τὰ πράγματα εἶναι ἐναντίον του· α) *μεθοδικά*: τὸ *προφανῶς* (apparently) εἶναι ὑπόθεση τοῦ κ. Γ., ποῦ πρέπει νὰ ἀποδειχθῇ ἀπὸ μιὰ τέτοια λοιπὸν ὑπόθεσι δὲν τοῦ ἐπιτρέπεται νὰ βγάξῃ βέβαια συμπεράσματα· β) *ὀδοιστικά*: 1) ἂν ὁ βυζαντινὸς Πολύγυρος δὲν βρισκόταν στὴ σημερινὴ θέση, ὅπως θέλει ὁ κ. Γ., μαζὶ μὲ τὴ μεταφορὰ του στὴ σημερινὴ θέση θάφερε καὶ τὴ λατρεία τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ποῦ θὰ ἦταν ὁ προστάτης τοῦ ἁγίου, καὶ δὲν θὰ περίμεναν οἱ κάτοικοι τὴν καταστροφὴ τοῦ 1821, γιὰ νὰ ξαναγυρῶσιν στὸν

¹ Ὑπογραμμίζουμε.

παλιό προστάτη αγιό τους, ἄν πραγματικά αὐτὸς ἦταν ὁ παλιός· 2) ποῦ βρέθηκε καὶ σὲ ποιὸν ἀνήκε ὁ Ἅγιος Χαράλαμπος ποῦ τιμόταν ὡς τὰ 1821; Ὁ κ. Γ. δὲν θὰ μπορῇ νὰ λύσῃ αὐτὴ τὴν ἀπορία, ἀφοῦ θέλει τὸν Πολύγυρο μεταφερμένο ἀπὸ τὸ Σελιό. Εἶναι ὅμως πιὸ πιθανὸ πὼς ὁ Πολύγυρος κατοικοῦνταν καὶ πρωύτερα, πρὶν νὰ ἔλθουν καὶ ν' ἀποροφηθοῦν οἱ Σελιω-
τες, καὶ τιμοῦσε τὸν Ἅγιο Χαράλαμπο. Πρέπει μάλιστα ἀνάμεσα στὴν ἐγ-
κατάσταση τῶν Σελιωτῶν στὸν Πολύγυρο καὶ τὴν καταστροφή του στὰ 1821
νὰ μὴ εἶχε μεσολαβήσῃ μεγάλο διάστημα, ἀφοῦ οἱ Σελιωῖτες καὶ μετὰ τὴν
ἀπορόφυσή τους θυμοῦνταν ἀκόμα τὴ λατρεία τοῦ δικοῦ τους Ἅγιου Νι-
κολάου. 3) Δὲν ξέροουμε σὲ ποιὸν ἀκριβῶς λόγο ὀφείλεται ἡ ἀλλαγὴ λατρείας.

Ὅπως δὲ καὶ ὁ κ. Γ., ἀποδίδοντας φαίνεται ἰδιαίτερη σημασία στὴ
μετακίνηση τοῦ Πολυγύρου, ἀπὸ μιὰ παράδοση σχηματίζει μιὰ ἄσχετη μὲ
αὐτὴν βεβαιότητα καὶ λέει (σ. 279) «ὅπως εἶδαμε πιὸ ἐπάνω τοποθετημέ-
νος (ὁ Πολ.) στὸ Σελιό». Πιὸ ἐπάνω ὅμως «εἶδαμε» ἀπλῶς ὅτι ὑπάρχει πα-
ράδοση γιὰ τὴ μετακίνηση τῶν κατοίκων τοῦ Σελιοῦ στὸν Πολύγυρο, ὅχι
ὅμως καὶ ὅτι ὁ Πολύγυρος βρισκόταν στὸ Σελιό ἢ ὅτι δὲν προὔπηρχε ὁ
Πολύγυρος. Χάος ὑπάρχει ἀνάμεσα σ' αὐτὲς τὶς ἀπόψεις καὶ καμιά λογικὴ
δὲν ἐπιτρέπει τέτοια συμπεράσματα.

Κατὰ τὴ γνώμη μας, ὅπως ἔχουν σήμερα οἱ γνώσεις μας, ὁ σημερινὸς
Πολύγυρος συμπίπτει μὲ τὸν βυζαντινὸ *Πολύγυρο* τοῦ χρυσοβούλλου τοῦ
Βοτανειάτη (βλ. παραπάνω) καὶ λεξιλογικὰ καὶ γεωγραφικὰ. Ἡ ἐνδεχόμενη
μετακίνηση τοῦ τοπωνυμίου μπορεῖ νὰ ἐπιβεβαιωθῇ μερικῶς ἀπὸ τὶς παραγω-
γὲς τοῦ κ. Γ. (γι' αὐτὸ δὲ καὶ τὴν χρειάζεται τόσο, μολοντί δὲν φαίνεται
τελικά νὰ τὸν βοηθῆ σὲ τίποτε - βλ. παρακάτω), δὲ ν ἐ π η ρ ε ἀ ζ ε ι ὅμως
καθόλου τὴ δική μας, ὅπως δὲν μπορεῖ νὰ τὴν ἐπιβεβαιώσῃ καὶ τὸ ποῦ ἀκρι-
βῶς βρέθηκε ἡ στήλη μὲ τὴν ἐπιγραφή ἢ στήλη ἀποτελεῖ ἀπλῶς μιὰν ἔν-
δειξη, ὅτι στὴν περιοχὴ ζοῦσε ἕνας εὐκατάστατος ἄνθρωπος, ποῦ λεγόταν
Πολύγυρος: τὸ τοπωνύμιον μὲ τὴ σειρά του μᾶς λέει πὼς ὁ Πολύγυρος αὐτὸς
εἶχε κτήματα στὴν ἴδια περιοχὴ καὶ ἡ ἀνάμνηση τοῦ ὀνόματός του διατηρή-
θηκε. Τὸ βυζαντινὸ τσιφλίκι θὰ μποροῦσε ἴσως νὰ μᾶς διδάξῃ ἀκόμα, μιὰ
ποῦ δύσκολα μεταβάλλονται οἱ καταστάσεις μέσα στοὺς αἰῶνες, ὅτι διατη-
ρήθηκε ἡ παλιὰ ἰδιοκτησία τοῦ Πολυγάρου καὶ ὡς οἰκονομικὴ μορφή καὶ
ὡς τοπωνύμιον ὡς τὴ βυζαντινὴ τουλάχιστο ἐποχὴ.

Καὶ γιὰ τὴν ἐπιμονὴ τῶν τοπωνυμίων καὶ γιὰ τὴν ἐνδεχόμενη ἀπό-
σταση ἀνάμεσα στὸ κτήμα καὶ στὴν κατοικία τοῦ ἰδιοκτῆτη δὲν θὰ ἔπρεπε
νὰ ὑπάρχουν ἀμφισβητήσεις. Ὡστόσο θὰ παραθέσουμε μερικὰ παραδείγμα-
τα ἀπὸ τὴ Ρόδο, ποῦ ἀνταποκρίνονται καὶ στὶς δυὸ αὐτὲς περιπτώσεις. Σὲ
ἐπιγραφὲς τῆς Ρόδου μνημονεύεται ὁ *Εὐφρατος Πανουσαίου* (IG XII, I
49, 52), ἀρκετοὶ μὲ τὸ ὄνομα *Ἀρχιπόλις*, ποῦ ἀνήκαν ἐνδεχομένως στὴν ἴδια

οικογένεια,¹ ἕνας Ζηνόδοτος Διοφάντου τοῦ Ζηνοδότου,² ὄλοι ἀπὸ τὸν 3. — τὸν 1. αἰ. π.Χ., γιὰ νὰ περιοριστοῦμε μόνο σ' αὐτούς, πού ἦταν ἄνθρωποι μὲ κάποια θέση στὴν κοινωνία (ὁ πρῶτος ἦταν ἐπιμελητὴς τῶν ξένων, ἀπὸ τοὺς δευτέρους ἕνας Ἀρχιπόλις Ἀρχιπόλιος ἦταν ἐπιβάτης = ναύτης [σὲ τριήρη:]³ ἕνας Φιλιτίδας Ἀρχιπόλιος ἦταν ἀγεμὼν ἐπὶ Καρίας,⁴ κι ὁ Ζηνόδοτος ἦταν γραμματεὺς μαστρῶν ἱερατεύσας Ἀθάνας Δινδίας καὶ Διὸς Πολιέως καὶ Ἀριτάμιτος Κεκοίας).⁵ Δὲν ἔξερουμε ἂν ἦταν κάτοικοι Ρόδου ἢ Λίνδου ἢ Καμείρου.⁶ Πάντως ὁ πρῶτος ἄφησε τ' ὄνομά του στὸ σημερινὸ χωριὸ Ἀφάντου (τά), 22 χιλ. ἀπὸ τὴν πόλη Ρόδο, πού σκανδαλίζει τοὺς προχειρολόγους μὲ τὴν εὐκόλη συσχέτιση μὲ τὸ ἐπίθετο ἄφαντος (σὰν καλὴ ὥρα: Πολύγυρος = πολλοὶ γῦροι), ἀπὸ τοὺς δευτέρους κάποιος ἄφησε τὸ ὄνομά του στὸ σημερινὸ χωριὸ ἢ Ἀρχιπολη, 30 περίπου χιλ. ἀπὸ τὴν πόλη Ρόδο, πού κι αὐτὴ σκανδαλίζει τοὺς προχειρολόγους μὲ τὴν εὐκόλη παραγωγή ἢ ἀρχαία πόλις (σὰν νὰ ποῦμε πολὺ γέρος), ὁ τρίτος σ' ἔνα χωριὸ, πού σωζόταν ὡς τὴ μεσαιωνικὴ ἐποχὴ (μὲ τὸν τύπο Jannadotto σὲ μεσαιωνικὰ ἱπποτικά ἐγγράφα), καταστράφηκε ὕστερα καὶ σώζεται σήμερα ὡς τοπωνύμιον μὲ τὸν τύπο *στά Ζηνότου*⁷ <τὰ Ζηνο(δ)ότου στὴν περιοχὴ τοῦ ποταμοῦ Γαδουρά, ἀνάμεσα στὰ χωριὰ Μάσαρη (τά) καὶ Κίλιαθο (ή), 10 περίπου χιλ. ΒΑ τῆς Λίνδου.⁸

* *

Ἄς κοιτάξουμε τώρα τίς παραγωγές πού συζητεῖ ὁ κ. Γ. :

1) Πολύγυρος <πολὺ γερὸς (ὕγιερὸς) τὴ δοκιμάζει καὶ τὴν ἀπορί-

¹ IG. XII, I, 663 Ἀρχιπόλις Φλε..., 868,3 Ἀρχεκράτεος (γενική) [Α]ρχι[πο]λιος Λινδοπολίτας, 925, 2 Στρατωνίδας Ἀρχιπόλιος, 49, 60 Φιλιτίδας Ἀρχιπόλιος, ἀγεμὼν ἐπὶ Καρίας. Collitz - Bechtheil, Samml. d. gr. Dialektinschr. 3791, 146 - 47 Ἀρχιπόλις Ἱεροφῶντος καθ' ὕποθεσίαν Ἀρχιπόλιος. Clara Rhodos 8, 1936, 228 στ. 18 Ἀρχιπόλις Ἀρχιπόλιος ἐπιβάτης.

² IG. XII, I, 828 Ζηνόδοτος Διοφάντου τοῦ Ζηνοδότου.

³ Βλ. σημ. 1.

⁴ Βλ. σημ. 1.

⁵ Βλ. σημ. 2.

⁶ Λινδοπολίτας ἀναφέρεται ὁ... Ἀρχεκράτεος Ἀρχιπόλιος, βλ. σημ. 1, ἴσως κι ὁ Ζηνόδοτος νὰ ἦταν Λινδιακός.

⁷ Ἡ ἐπιτυχημένη ταύτιση ὀφείλεται στὸν κ. Καλαμπίχη, συνταξιῶχο δάσκαλο καὶ δημοσιογράφου. Βλ. περιοδικὸ Τέχνη, Ρόδος 1947, τεῦχος 10 σ. 6.

⁸ Εἶναι μία θαυμασία εὐκαιρία γιὰ τὸν κ. Γ., μιά πού τοῦ φαίνονται wild linguistic guesswork (σ. 282, σημ. 21) οἱ παραγωγές μου τοῦ Βωβοῦσα (ἔτσι, ὄχι Βογιούσα) ἀπὸ τὸ Ἀφός καὶ τοῦ Κάβο Κριός ἀπὸ τὸ ἀρχ. Γριόπιον ('Ελληνικά 13, 1954, 191 2 βιβλιοκρισία Α. D e l a t t e, Les portulans grecs) νὰ προχωρήσῃ στίς δικές του παραγωγές. Αὐτὴ τὴ φορὰ θὰ μοῦ ἐπιτρέψῃ νὰ τὸν περιμένω. Θὰ ἦταν ἐνδιαφέρον βέβαια ἂν τὸν Κάβο Κριὸ τὸν παραγάγῃ ἀπὸ τὸν Κριό, καὶ τὴ Βωβοῦσα ἀπὸ τοὺς βωβοῦς!

πται, γιατί, λέει, α) δὲν ὑπάρχει νεοελλ. ἐπίθ. *πολύγυρος* (αὐτὴ εἶναι ἡ κύρια ἀντίρρηση, σ. 281), β) ἀλλὰ κι ἂν ὑπῆρχε, θάπρεπε νὰ βρεθῆ ἓνα οὐστ. ἀρσενικοῦ γένους, πού νὰ προσδιορίζεται ἀπ' αὐτὸ τὸ ἐπίθετο «καὶ ποῖδ θὰ ἦταν αὐτό;» (and what would that be?). Τὸ ἐπιχείρημα ὅμως αὐτὸ τὸ ξεχνᾷ λίγο πῶς κάτω (σ. 285), ὅταν ἀσχολεῖται μὲ τις παραγωγὰς *πολύγυρος* (=πολυγυρισμένος) καὶ *πολύγυρος* (=πολὺ γέρος). Θὰ τοῦ ὑποδείξω ἓνα τουλάχιστο οὐσιαστικὸ τό: *τόπος*, κι αὐτὸ ἄλλωστε ἐξυπακούεται ἀπὸ τὴν παράδοση πού ἀναφέρει ὁ Σχινᾶς ('Οδοιπορικά κ. σημειώσεις Μακεδονίας - Ἡπείρου σ. 508) «ἐρωτώμενοι (οἱ κάτοικοι τοῦ Πιγλ.) περὶ τοῦ κλίματος καὶ τοῦ τόπου ἐν γένει ἀπήντων ὅτι εἶναι *πολὺ γέρος*» (ὁ τόπος, ὁ ἀέρας:).

2) Ἡ δική μας παραγωγή (βλ. παραπάνω). Ὁ κ. Γ. νομίζει, ὅτι τόσος ἡ τροπὴ *αφ>ερ*, ὅσο καὶ ἡ ἐξασθένιση τοῦ *ερ* σὲ *ιρ* («ἡ ἐξασθένιση αὐτὴ δὲν μαρτυρεῖται πολὺ ἐνωρῖς» σ. 232) «ἀποτελοῦν ἔμπόδια γιὰ τὴν παραδοχὴ (assumption) τέτοιων τροπῶν στὴ λέξη (Πολύγυρος)». Ἄν ὁ κ. Γ. βροῖσκε δύσκολη τὴν τροπὴ *αφ>ερ*, τότε πρέπει ν' ἀμφισβητήσῃ—καὶ δὲν τὸ κάμνει—ὅλα τὰ παραδείγματα, πού ἀνέφερα κι ἀπὸ τὴν ἑλληνιστικὴ κι ἀπὸ τὴ βυζαντινὴ ἐποχὴ, πού μποροῦν ἄλλωστε νὰ πολλαπλασιαστοῦν. Ἀπὸ τὴν τροπὴ πάλι *ερ>ιρ* ὑπάρχουν παραδείγματα καὶ ἀπὸ τὴ μεταγενέστερη (βεριδάριος, λιγάτα, κασιτήρου, Καματηρός, πβλ. P s a l t e s; Grammatik der byzantinischen Chroniken 15, 19-20· γιὰ τὴ μεταγενέστερη βλ. D i e t e r i c h, Sprache u. Volksüberlieferungen der südlichen Sprachen 29). Ἐμεῖς ὅμως δικαιολογήσαμε τὸ φαινόμενο μὲ τὴν βορειοελλαδικτικὴ στένωσῃ τ ο ὕ ε σὲ ι (δηλ. *Πολύγυρος> Πολύγυρος> Πολύγυρος> Πολύγυρος* καὶ δὲν βλέπω νὰ τὸ ἀμφισβητῆ αὐτὸ ὁ κ. Γ. ('Ὁ ἴδιος προτιμᾷ μίαν ἐξέλιξη ἀπὸ τὸ Polyaros> Polijaros> Polijiros μὲ παρετυμολογία πρὸς τὸ -γυρος (*κακόγυρος* κλπ. σ. 282). Εἶναι ὅμως γνωστὸ πὼς καὶ τὰ ἐπίθετα μὲ β' συνθ. τὸ γῆρας συνέπεσαν μὲ τὰ σύνθετα μὲ τὸ γέρω-ων, ἔτσι πού νὰ μὴ ξέρω κανεὶς στὰ ἐπίθ. *παλιόγυρος*, *καλόγυρος* ποῖδ εἶναι τὸ β' συνθετικὸ: *γῆρ[ας]* ἢ *γέρ[ων]*).

3) *Πολύγυρος* <πολλοὶ γῦροι (=slope)· ἀποψη Σχινᾶ (ἔ. ἀ. 508). Τὴν εἶχαμε ἀπορίψει, γιατί ὁ Σχινᾶς ἐξηγεῖ τοὺς γῦρους = πλάγια πλούσια σὲ προβατονομίη. Οἱ πλαγιὰς ὅμως δὲν λέγονται γῦροι στὸν Πολύγυρο κι οὕτε ὑπάρχει πιθανότητα νὰ λέγονταν, ὅταν δημιουργήθηκε τὸ τοπωνύμιο, καὶ νὰ ξεχάστηκαν ὕστερα (οὕτε ἄλλωστε ὑπάρχουν τέτοιες ἐξαιρετικὰς πλαγιὰς). Ὅπως δὲποτε ὁ κ. Γ. ἀραδιάζει μιὰ σελίδα (283) ἐπίθετα καὶ οὐσιαστικὰ μὲ β' συνθ. τὸ γῦρος=στροφὴ (ἀκόμα καὶ ἡ *πολύγυρος* ὄρχοις βρῆκε θέση), καὶ ἄλλα μὲ συγγενικὴ σημασία (*πολυέλικτος*, *πολυκαμπῆς*, *πολυστρεφῆς* ποταμὸς) καὶ καταλήγει στὸ ὅτι ἀπὸ μιὰ παράταξη *πολύγυρος* *δρόμος*, *πόταμός*, *ρύαξ* etc. (ποῖα νὰ εἶναι ἄραγε αὐτὰ τὰ cetera?) μορεῖ

ν' ἀποσπασθῆ καὶ νὰ οὐσιαστικοποιηθῆ τὸ ἐπίθετο. Ἡ ἐρμηνεῖα αὐτῆ τοῦ φαίνεται πῶς πιθανὴ ἀπὸ τὴν προηγούμενη (γῦρος=πλαγιά), μὰ κι αὐτὴ τὴν ἀπορίπτει (σ. 284), γιατί ἡ τοποθεσία, λέει, δὲν τὴν εὐνοεῖ. Ποιὸ σκοπὸ καὶ ποιὰ μέθοδο λοιπὸν ἐξυπηρετεῖ αὐτὴ ἢ *περιεργοπενία*; Ἐμεῖς παραμερίσαμε αὐτὸ τὸ ἐνδεχόμενο μὲ τὴν ἐξῆς φράση: «πῶς θὰ ἐννοήσουμε μιὰ περιοχὴ μὲ πολλοὺς γύρους, ἂν ἢ λ. γῦρος ἐρμηνευθῆ μὲ τὴ σημασία μὲ τὴν ὁποία τὴν ξέρουμε σήμερα;» (σ. 687). Ὁ κ. Γ. ὁμως πᾶσι καὶ στὸ Σελιό, ὅπου «ἀπέδειξε» πῶς βρισκόταν ὁ ἀρχικὸς Πολύγυρος, ἀλλὰ κι ἐκεῖ, γιὰ μεγάλη ἀτυχία τῆς μεθόδου, δὲν βρίσκει «πολλοὺς γύρους». Ξαναγυρνᾷ λοιπὸν στὴν ἐρμηνεῖα τοῦ Σχινᾶ γῦρος=πλαγιά, χωρὶς νὰ ἐνδιαφερθῆ νὰ τὴ στηρίξη ἢ νὰ ἀνατρέψῃ τις ἀπόψεις, μὲ τις ὁποῖες τὴν εἴχαμε ἀποκρούσει. Γιὰ νὰ σωθῆ ὁμως ὁπωσδήποτε ἡ μέθοδος, καταφεύγει σὲ φραστικὰς ἀκροβασίες: the possibility however would exist, if we assume for γῦρος the meaning «slope», as Schinas indicated, so that Πολύγυρος would have meant «(place) with many slopes» (σ. 285). Ἡ ὑπόθεση ὁμως αὐτὴ μὲν μολαταῦτα ἐκθετη, χωρὶς ὁ κ. Γ. ν' ἀποφασίξῃ νὰ τὴν ἀποδείξῃ καὶ νὰ τὴν υἱοθετήσῃ!

4) Μιὰ ἄλλη, μᾶλλον δυό, assumptions τοῦ κ. Γ. εἶναι ὅτι τὸ μεσαιωνικὸ ἐπίθ. *πολύγυρος* = π ο λ υ γ υ ρ ι σ μ έ ν ο ς, π ο λ υ τ α ξ ι δ ε μ έ ν ο ς (!!)¹—πάλι καλὰ πὺν δὲν ἐπεστρατεύθηκε κι ὁ Ἡρόδοτος μὲ τὸ *πολυπλάνητον κάρτα* (τὸ δωρικὸν ἔθνος) (I, 56)—μπορεῖ νὰ βρισκεται κάτω ἀπὸ τὸ τοπωνύμιό μας. Ἐπειδὴ ὁμως κι αὐτὴ ἡ assumption δὲν τὸν ἱκανοποιεῖ ξαναθυμᾶται τὴν *πολύγυρον ὄρχησιν* τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου καὶ ἐρμηνεύει: «αὐτὰ βέβαια εἶναι ἀπλῆς assumptions, πὺν δύσκολα μποροῦν νὰ πᾶρουν ὑπόσταση (καὶ νὰ προβληθοῦν) σὰν ἐρμηνεῖες γιὰ τὸ συγκεκριμένον ὄνομα αὐτῆς τῆς πόλης» (σ. 285). Καὶ τὸ ἐπιστημονικὸ σχῆμα αὐτοῦ τοῦ λογισμοῦ εἶναι τὸ ἐξῆς: 1) Π εἶναι Α, 2) Π δὲν εἶναι Α, εἶναι Β, 3) Π δὲν εἶναι οὔτε Α οὔτε Β. Καὶ ὁμως ὑπῆρχαν πῶς πιθανὲς εἰκασίες. Θὰ μπορούσε νὰ σκεφθῆ π.χ. καὶ τὰ ἐπίθετα *πολύ - γυρος* καὶ *πολύ - υδρος*, πὺν εἶναι μαρτυρημένα καὶ τὰ δυὸ ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἐποχὴ καὶ ταιριαζοῦν μὲ τὴ φύση τῆς περιοχῆς.² Ὑπάρχει ὁμως ἀκόμα μιὰ μικρὴ ἐρώτηση³ ποῖο θὰ εἶναι τὸ οὐσιαστικόν, πὺν θὰ ἐννοηθῆ κοντὰ στὰ ἐπίθετα *πολύγυρος*=πολυταξιδεμένος καὶ *πολύγερος*=αὐτὸς πὺν κάμνει πολλὰς στροφὰς χορεύοντας; Αὐτό, ἐπειδὴ παραπάνω ἀπορούσε ποῖο οὐσ. θὰ συνόδευε τὸ ἐπίθετο *πολύ - γερος* (=ὑγιερὸς). Τὸ δυστύχημα εἶναι ὅτι ἐδῶ χρειάζεται ἀπαραίτητα ἡ λ. *ἀνθρωπος*, ἢ ὁποία δύσκολα θὰ γινόταν τοπωνύμιο.

¹ Ὑπογραμμίζουμε.

² Θὰ ἦταν πολὺ πῶς σοβαρὲς οἱ παραγωγὲς αὐτὲς ἀπὸ τις ἄλλες πὺν προτείνει,

5) Μολαταῦτα προχωρεῖ σὲ μιὰ πέμπτη, ποὺ τὴν ὀνομάζει τώρα δυνατότητα (possibility), καὶ τὴν εἰσάγει ὡς ἑξῆς: «ὑπάρχει ὅμως ἀκόμα μιὰ ἄλλη δυνατότητα, ποὺ εἶναι ἕξ ἴσου πιθανὴ ὅσο καὶ ἡ προηγούμενη καὶ γιὰ μὲνα πολὺ περισσότερο πιθανή» (σ. 285). Ὁ ἀναγνώστης ὅμως λίγες γραμμὲς πρωτίτερα βλέπει ὅτι τὴν ὑπ' ἀρ. 4 ἀποψη μὲ τὰ δυὸ ἐνδεχόμενα δὲν τὴν χαρακτηρίζει possibility ἀλλὰ assumption καὶ «mere assumptions, ποὺ δύσκολα μποροῦν νὰ πάρουν ὑπόσταση κλπ.», δίνοντάς τους ἕτσι ὁ ἴδιος τὴν χαριστικὴν βολήν. Εἶναι λοιπὸν καὶ ἡ τελευταία τ ὅ σ ο π ι θ α ν ῆ, ὅσο καὶ οἱ προηγούμενες (δηλ., σύμφωνα μὲ τὸν ἴδιο, καθόλου πιθανή!) ἢ μήπως μὲ αὐτὴ τὴν ἔκφραση θέλει νὰ μᾶς παρασύρῃ νὰ νομίσουμε πῶς καὶ οἱ προηγούμενες ἦταν πιθανές καὶ ἡ νέα εἶναι by far more probable; Δυστυχῶς ἡ κριτικὴ τοῦ κειμένου τοῦ κ. Γ. δείχνει προχειρότητα καὶ ἔλλειψη μεθόδου. Φαίνεται ὅτι τὸ ἄρθρο εἶχε γραφῆ χωρὶς τὶς ὑπ' ἀρ. 4 assumptions, τὶς ὁποῖες παρενέβαλε ἐκεῖ τὴν τελευταία στιγμή, χωρὶς νὰ προσέξῃ καλὰ ἂν ταίριαζαν μὲ τὰ συμφοραζόμενα· γιατί εἶδαμε πῶς ἡ ὑπ' ἀρ. 3 τελειώνει μὲ τὴν φράση: «the possibility however κλπ.» (βλ. παραπάνω σ. 380) ὅτι ἡ σημασία τοῦ Σχινᾶ γῦρος=πλαγιά μπορεῖ νὰ ὑποστηριχθῆ. Ἡ συνέχεια τοῦ κειμένου του ἦταν λοιπὸν αὐτὴ ποὺ βλέπουμε στὸν ἀρ. 5 «still another possibility» κλπ.

Ὅπως ὅποτε ἔχουμε τὴν ὑποχρέωση νὰ κοιτάξουμε καὶ αὐτὴ τὴν τελευταία περίπτωση. Στήριζεται στὸ ἐπίθ. *πολύγυρος* (ἀρχ. *πολὺγήρωσ*), ποὺ σώζεται σύμφωνα μὲ τὸν κ. Γ. στὸ Παγγαῖο μὲ τὸν τύπο *πολύγυρος*. Κι' ἐνῶ, σύμφωνα μὲ τὴν ὑποδειγματικὴν του μέθοδο, ἀνακάλυψε πῶς ἡ λ. εἶναι ἀποθησαυρισμένη σὲ παλιότερα λεξικά καὶ παραθέτει πάλι καὶ ὅλες τὶς λέξεις τὶς σύνθετες μὲ τὸ *γῦρος* (ἀπὸ τοῦ *K r e t s c h m e r - L o c k e r, Rückläufiges Wörterbuch*), ἐν τούτοις δὲν νομίζει πῶς ἔχει κάποια ὑποχρέωση νὰ μᾶς πῆ πῶς χρησιμοποιήθηκε στὴν περίπτωση αὐτὴ τὸ ἐπίθετο (*πολύγυρος ἄνθρωπος, πλάτανος ἢ τί; and what that would be?*), πῶς ἔγινε ὀδυσιατικὸ καὶ προπάντων πῶς ἔγινε τοπωνύμιον. Καὶ ὅμως τελειώνει καὶ αὐτὴ τὴν 5. περίπτωση μὲ τὴν παρατήρησιν ὅτι «with this», δηλ. μὲ τὸν τύπον *πολύ-γυρος*, «ὁ μαρτυρημένος τύπος *Πολύγυρος* τοῦ αὐτοκρατορικοῦ χρυσοβούλλου... θὰ ταίριαζε ὡραῖα ἀκόμα καὶ στὴν ὀρθογραφία· τὸ ὄνομα *πολύγυρος* μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ ἀρχὴ τοῦ ὀνόματος τῆς πόλης» (σ. 286). Καὶ ὅμως ὁ ἴδιος λίγες σελίδες πρωτίτερα σ υ μ φ ω ν ὄ σ ε μ ἐ μὲ τὸν Dölger (ποὺ δημοσιεύοντας τὸ χρυσοβούλλο παρατηροῦσε πῶς ἡ ὀρθογραφία του εἶναι πολὺ ἀμελῆς καὶ πῶς γι' αὐτὸ ἡ γραφὴ *Πολύγυρος*]μὲ η] δὲν ἔχει καμιά σημασία γιὰ τὴν ἐρμηνεία του), λέγοντας: «ἐπειδὴ ἡ γραφὴ τοῦ ἐγγράφου εἶναι ἔξαιρετικὰ ἀπρόσεκτη, ὅπως διαπιστώνει ὁ ἐκδότης του καθ. Franz Dölger, ἡ γραφὴ τοῦ ὀνόματος μὲ η (*Πολύγυρος*) δὲν ἔχει καμιά σημασία γιὰ τὴν ἐρμηνεία του» !!

Αυτή είναι δυστυχῶς ἡ κατάσταση τῆς ἐργασίας τοῦ κ. Γεωργακά. Τὸ μόνο στοιχεῖο τῆς, ποὺ ἀξίζει κάποια προσοχὴ καὶ χρειάζεται ἰδιαίτερη διερεύνηση, εἶναι τὸ τοπωνύμιον ἢ *Πολυγύρα*, χωρὶς κοντὰ στὴ Θήβα καὶ περιοχὴ κοντὰ στὸ μοναστήρι τῆς Σκριποῦς (σ. 284), ποὺ πρέπει κι αὐτὸ νὰ ἐρευνηθῆ μὲ τὶς τοπικὰς συνθήκας. Ὁ κ. Γ. ἀναφέρει (σ. 284 σημ. 33) τὴν ἀποψη τοῦ Βέη (Πρακτ. Χριστ. Ἀρχαιολ. Ἔτ. 2, 1933, 10 σημ. 2), ποὺ τὴ σχετίζει μὲ τὸ *Γύριον* καὶ ποὺ ὁ κ. Γ. τὴ θεωρεῖ «ἀπίθανη», προτιμώντας καὶ γι' αὐτὸ τὴν παραγωγή ἀπὸ τὸ *γῦρος*. Ἄν τὸ ἀρχαῖο *Γύριον* βρισκόταν κοντὰ σὲ μιὰ ἀπ' αὐτὰς τὶς δυὸ θέσεις, μπορούσαμε νὰ περιμένουμε ἕναν τύπο *Παλαιογύριον* > *Παλαιγύρι* > *Πολιγίρι* = ἢ *Πολυγύρα* (πβλ. *παλαιόκαστρον* > *Παλαίκαστρον* > *Πολίκαστρον*, στὴ Ρόδο *παλαιόκαμπος* > *παλαίκαμπος* > *Παλίκαμπος* (τοπων.)).

Τὰ ἄλλα τοπωνύμια, *Γῦρος*, *Γῦροι* (Χίος, Κρήτη), *Ἐῦροι*, *Κάτω Ἐῦροι* (Κάρπαθος), δείχνουν ἀκριβῶς ὅτι τὸ οὐσ. *γῦρος*, γιὰ νὰ γίνῃ τοπωνύμιον, πρέπει νὰ μείνῃ οὐσιαστικό· κι ἂν εἶναι ἀνάγκη νὰ προσδιοριστῆ εἰδικότερα, συνοδεύεται ἀπὸ ἕναν ἐπιρηματικὸν (τοπικὸν) προσδιορισμόν· οἱ *κάτω ἔῦροι*. Γιὰ νὰ μπορούσαμε νὰ σχηματίσουμε τὸ τοπωνύμιον μὲ τὴ σύνθεσιν *πολὺς - γῦρος*, θὰ ξεκινήσουμε ἀναγκαστικὰ ἀπὸ τὴν ἐκφορὰ *στοὺς πολὺς γῦρους* καὶ ὄχι *στοὺς πολλὸν γῦρον*. Νομίζει ὁ κ. Γ. ὅτι τὸ *Πολύγυρος* ἢ ἡ *Πολυγύρα* μπορούν νὰ σχηματισθοῦν ἀπὸ μιὰ τέτοια ἐκφορὰ; Δὲν τὸ νομίζει βέβαια καὶ γι' αὐτὸ ὄχι μονάχα δὲν τὸ ἀντιμετωπίζει, ἀλλὰ καὶ καταφεύγει στὰ ἐπίθετα, ποὺ δυστυχῶς ἐδῶ δὲν σώζουν τὴν κατάστασιν καὶ τοῦ στάθησαν τόσο ἄτυχα.

Ὁ ἀρχαῖος *Πολύγυρος*, ὁ γιὸς τοῦ Θρασυλάου, διατηρεῖ ἀκόμα τὰ δικαιώματά του, ἂν ὄχι στὰ τσιφλίκια του, τουλάχιστο στὴν ὀνοματοθεσίαν τους.

Α. Γ. ΤΣΟΠΑΝΑΚΗΣ